

УДК:
316.722:176](497.11)

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXI) VIII, vol=22
Бр. 4 / 2009.
стр. 329-342.

*Јелена Миљковић-Матић
Институт за политичке студије*

ИДЕНТИТЕТ НАЦИЈЕ ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИОНАЛИСТИЧКЕ И ПРОГРЕСИВИСТИЧКЕ МОРАЛНЕ ПАРАДИГМЕ

Сажетак

У раду се разматрају разлози за узнемиреност око члана 21 новог Закона о забрани дискриминације у светлости сукоба између духовно-моралне традиције и културолошког модернизма, који обоје претендују на место доминанте у савременој српској култури.

Кључне речи: Закон о забрани дискриминације; Традиционалне цркве и верске заједнице; Сексуалност; Традицијски морал

Много је узбуђења било поводом доношења српског Закона о забрани дискриминације. Када је, ради изненадне дораде неких чланова закона, прекинута процедура његовог усвајања узбуркали су се духови, превасходно због начина на који је то урађено. Наиме, епископ бачки Иринеј је, у име седам цркава и верских заједница које окупљају убедљиву множину побожних грађана Србије, иницирао изненадну телефонску седницу владе, изневши примедбе на 13 чланова закона и захтев да се оне уваже пре него што се предлог закона сутрадан појави пред Народном скупштином Србије. Што се тиче верских организација које је владика овом приликом заступао ради се о Српској православној цркви, Римокаатоличкој цркви, Исламској заједници Србије, Јеврејској заједници Србије, као и о три протестантске цркве: Хришћанској реформаторској, Евангелистичкој и Хришћанској евангелистичкој цркви. Када бисмо набројаним конфесијама додали још и будисте, који

овде недостају, списак тзв. највећих светских религија био би потпун; у сваком случају, побуниле су се макар највеће монотеистичке религије. Множина, те друштвена снага и важност набројаних верских заједница сведоче о значајном броју грађана Србије који су заступљени својим верским представницима у овом дијалогу са предлагачем закона, владом Србије. А разноликост те духовна снага њихова говоре нам о томе да се овде ради о нечем изузетно озбиљном, по свој прилици о неком фундаменталном проблему који улази у основе културе свих „народа Књиге“.

Нервоза која се појавила поводом интервенције владике Иринеја код владе Србије да предлог закона буде повучен на још једно прочешљавање оправдавала се помоћу два аргумента, на које се надограђивало још тога, углавном прећутаног. Манифестни разлози за револтиране реакције на захтев верских заједница тичу се тековина цивилног друштва и обичаја спровођења у дело модерне демократије. Употребимо овде формулацију социолога Јова Бакића, којом је за вести Би-Би-Сија (ВВС) на српском језику кратко и прецизно истакао примедбе на целу ситуацију: „Црква је реаговала ноћ уочи расправе у скупштини и самим тим је одоцнила. Међутим, испоставило се да није – зато што је на њен притисак предлог закона повучен на дораду. Но, тај аспект формалне природе је мање важан од другог аспекта који је садржинске природе зато што се ради о слободи вероисповести и савести. Та слобода је уставно зајамчена, а ако је то тако онда брисање законске разраде ставова који су у Уставу изричито наведени заправо значи да је ова власт подложна утицају цркве – и то на уштрб слобода и права грађана која су садржана у Уставу у чијем су, пак, састављању учествовале и странке које су сад у власти“.¹⁾ Поред повреде процедуре, дакле, прекршена су две веома озбиљне цивилизацијске тековине: развојеност државе од цркве, пре свега, а затим се и утицај цркве на моралне ставове и понашања санкционисане законом појавио као ограничавање Уставом зајемчених слобода, сматра аутор навода као и многи други званичници и грађани.²⁾ Једно од саопштења за јавност, иза кога стоји читаво туце удружења и организација,³⁾

1) http://www.bbc.co.uk/serbian/news/2009/03/090310_srbdiscriminlaw.shtml

2) Као материјал приликом израде овог рада коришћене су вести о проблемима око Закона о забрани дискриминације разних писаних и електронских јавних гласила које имају своје сајтове на Интернету, као и коментари њихове публике који се могу пронаћи на дотичним страницама.

3) Коалиција за секуларну државу, Центар за мир и демократију, Центар за унапређење правних студија, Хелсиншки одбор за људска права, Иницијатива младих за људска

прилично драматичним речником супротставља цркву и државу, описујући сценарио обнављања теократије који прети Србији уколико се прогресивне силе цивилног друштва не буду држале чвршће својих досадашњих друштвених постигнућа: „Тим повлачењем Владе пред притиском СПЦ задат је још један озбиљан ударац демократском уређењу Србије, клерикализација државе и друштва и даље ће незаустављиво напредовати ако легитимни органи државе не буду водили рачуна о онима који су их изабрали“.⁴⁾ И слично наведеном: „То је полагања рестаурација у којој би се утицај Цркве помешао са утицајем јавних институција и политичких фактора“, оцењује ситуацију на искусни политичар Драгољуб Мићуновић.⁵⁾ Међутим, разлог за овакво понашање Српске православне цркве и осталих цркава и верских заједница које су се окупиле око овог проблема јесте, наводно, сасвим техничке природе. Наиме, према изјави београдског рабина Исака Асиела, духовни заступници народа у Србији нису били позвани да се изјасне о предлогу закона у оквиру вишемесечне јавне расправе⁶⁾ - мада то није тачно по тврдњи предлагача закона и његових бранитеља у овом случају⁷⁾ - тако да им није било друге него да интервенишу у последњем тренутку, онда када су схватили да иначе неће бити консултовани око ствари од великог значаја за свој рад и за морални живот својих верника. Ипак, постојање могућности предлагања амандмана на предлог закона наводи на помисао да „у овом случају се све могло прилагодити скупштинској процедури и да није било неопходно на овај начин урушавати углед институција“, сматра Весна Ракић-Водинелић.⁸⁾

Чини се, такође, да се један део српског политичког естаблишмента узрујао што се у политику уплићу установе које званично не слове као политичке, уместо да гледају своја посла и да се баве проблемима за које су специјализоване. Међутим, професионализација политичког односно духовног и сваког другог рада, која је неминовна последица исцизелиране поделе друштвених улога и специјализације послова, никако не може да значи постојање моно-

права, Београдски центар за људска права, Комитет правника за људска права, Queeria центар, Лист Република, Urban in, Жене у црном и Шкарт.

- 4) «О предлогу закона о дискриминацији следеће недеље», <http://www.emportal.co.yu/vesti/srbija/81108.html>
- 5) «Владика сазвао седницу владе», <http://www.smedia.rs/vesti/detalji.php?id=8807>
- 6) «Цркве против 13 антидискриминационих чланова», <http://www.gay-serbia.com/news/>
- 7) «Правница Весна Ракић-Водинелић о повлачењу Нацрта закона против дискриминације», <http://www.borba.rs/content/view/3300/123/>
- 8) На истом месту

пола на доношење одлука значајних за друштво, политичких одлука, и искључивање из одлучивања свих појединаца и установа који нису квалификовани као професионални политичари и одговарајуће установе. Али, ово није проблем специфичан за случај о ком говоримо, већ се тиче извитоперавања представничке демократије уопште у амбијенту строге поделе друштвених улога и специјализације рада. У конкретном случају, сасвим се легитимним чини захтев цркава и верских заједница да њихови ставови буду уважени приликом писања закона, јер се ради о установама које заступају морално чуло грађана – и то огромног броја грађана – и сваки покушај да се друштвени значај тих установа дезавуише, тако што ће се на њих гледати као на политичке аутсајдере, представља озбиљан покушај злоупотребе тих несрећних деформитета модерне представничке демократије. Поред тога, упадљива је у овој ситуацији присутна аверзија према верским установама карактеристична за идеологију донедавног социјалистичког режима и сва је прилика да реакције на инцидент са стопирањем усвајања закона не би биле толико огорчене, и скоро паничне, да су у њега биле уплетене неке друге установе – рецимо, спортске а не верске. То није за чуђење с обзиром на чињеницу да су активни политичари у Србији већином људи који су стасавали као Титови пионири. Па чак и ако су код куће васпитавани у опозицији према комунизму, опет их није могла мимоићи суревњивост према религији, пошто је она особена за читав савремени рационалистички приступ стварности, који превазилази социјализам. Мада, у западноевропским земљама, у којима је рационализам вековима присутан као доминантна идеолошка клима, верске установе ипак имају много угледније место у друштву него што је то случај у нашој земљи социјалистичке прошлости – тако да би овако страствену реакцију против мешања цркава и верских заједница у друштвена питања ипак требало посматрати као комунистичко наслеђе.

Оно на чему су медији неупоредиво мање инсистирали у целој ситуацији, а што је макар подједнако значајно као и угрожавање форме демократског поступка, јесте питање о усмерености моралних тенденција у друштву које добија такав закон да се све велике и значајне религијске групе узнемире због њега. Не бисмо улазили у све појединости закона које су се показале проблематичним, јер већина њих дотиче или прети да задре у писане и неписане обичаје у верском животу грађана и верских установа који су већ регулиса-

ни различитим законима и традицијама. Међутим, закон о забрани дискриминације, такав какав је био предложен, донео је и једну потпуну новину. Он би, наиме, био основ кажњавања свакога ко се побуни против слободног и несметаног демонстрирања сексуалности - и то ма ка коме или чему она била усмерена. „Свако има право на слободу изражавања своје сексуалне оријентације, а дискриминаторско поступање због изражавања сексуалне оријентације је забрањено», прописује, између осталог, члан 21 првобитног Предлога закона о забрани дискриминације.⁹⁾ Па и пошто је влада Србије уважила неке примедбе које су на предлог закона ставиле цркве и верске заједнице, још увек је било разлога да се на сајту СПЦ нађе саопштење које образлаже зашто горе наведени текст из члана 21 не треба да остане у закону: „Неприхватљиво је гарантовање слободе изражавања сексуалне оријентације. Ради се о склоностима које су у домену приватног живота сваког човека и њихово јавно изражавање противи се Уставом, законом и међународним документима гарантованом праву грађана на заштиту јавног морала, приватног и породичног живота, и неприкосновености достојанства људске личности, као и верским уверењима 95% грађана Србије који су се изјаснили као верници традиционалних цркава и верских заједница». И да не буде никаквих недоумица, даље се каже у саопштењу да «не вређа морал и верска уверења сексуална оријентација, која год била, већ вређа њено јавно изражавање».¹⁰⁾ Међутим, после неколико дана, када је постало јасно да предлагач закона неће одустати од спорне реченице, поново се огласио бачки владика Иринеј да би додатно прецизирао у чему је проблем, вероватно са надом да чланови владе само нису баш најбоље разумели далекосежне последице оваквог члана 21. Епископ објашњава: «Предлог који је Влада упутила Скупштини садржи нешто што нема везе са забраном дискриминације по основу сексуалне оријентације. Тај Предлог гарантује право на слободу јавног изражавања сексуалне оријентације. Такво право не постоји ни у једном међународном уговору о забрани дискриминације, ни у једној европској директиви, ни у једном релевантном европском или светском законодавству. Право на јавно изражавање неке личне склоности, која не спада ни у домен мисли и идеја ни у домен културе, није сред-

9) Предлог закона о забрани дискриминације, <http://www.scribd.com/doc/13459540/Predlog-Zakona-o-Zabrani-Diskriminacije>

10) Концентрисани предлог традиционалних цркава и верских заједница за измену новог Предлога Закона о забрани дискриминације, утврђеног на седници Владе Републике Србије 13. марта 2009. год. <http://www.spc.rs/files/u5/2009/222.pdf>

ство борбе против дискриминације. Вршење таквог права, дакле јавно изражавање било које сексуалне оријентације, вређа право грађана на приватност и породични живот, а вређа и њихова верска уверења, као и неприкосновеност достојанства личности».¹¹⁾

Мора се, ипак, узети у обзир жеља писца закона да својом творевином одлучно и једном за свагда стане на пут несметаном изражавању нетолерантности – а што представља уобичајену реакцију на сексуалност која није оријентисана у складу са патријархалним канонима. Вероватно се спорна реченица из члана 21 нашла у закону захваљујући једноставном проширењу обичајне праксе, веома присутне у савременом свету западњачке културне провенијенције, да се (хетеро)сексуалност манифестује, а још више подстиче, скоро без икаквих ограда. Сви смо сведоци томе колико је савремена поп-култура Запада, која полако постаје култура целог света, прожета сексуалношћу. Па ако је већ тако, зашто не омогућити и друкчије сексуално оријентисаним људима да користе своју естетизовану полност у (само)рекламне и све остале сврхе у које се она већ и иначе користи? То је много једноставније него мењати свет, а даје резултате који би морали номинално да буду прихватљиви за свакога коме је праведност на срцу а равноправност људи приоритет. Међутим, иако је идеја о мењању света, његових културних тенденција, далеко преамбициозна и за много моћније субјекте него што је то Србија или, још пре, њени писци Закона о забрани дискриминације, ипак није нереално желети и омогућити својој држави да не буде прва земља у којој је законом охрабрено неконтролисано парадирање сексуалношћу и која је готова да казни сваку неповољну реакцију на такво иступање, истим законом је проглашавајући дискриминаторским понашањем.

До пре свега неколико деценија народ је у Србији имао веома различите ставове према сексуалности него што су то ови савремени међународни, потпуно одрођени од категорије стида. Тако, на пример, у једном крају Србије, забележено је пред Други светски рат, «жене, а особито девојке, много пазе на стид. Девојка врло добро пази да јој се не би који део тела видео, а жене исто тако».¹²⁾ Чак и приликом склапања брака, и то на читавај негдашњој

11) «Изјава: Забрана дискриминације по основу неке личне склоности није исто што и слобода јавног изражавања те личне склоности» http://www.spc.rs/sr/izjava_zabrana_diskriminacije_po_osnovu_neke_licne_sklonosti_nije_isto_sto_sloboda_javnog_izrazavanj

12) Милош Ђ. Шкарић, *Живот и обичаји «планинаца» под Фрушком Гором*, Српска Краљевска Академија, Српски етнографски зборник, књига LIV, Друго одељење, Живот и обичаји народни, књига 24, Београд 1939, стр.117.

југословенској територији, мислило се скоро искључиво на добијање потомства, а затим и на увећање кућне радне снаге. Пошто је на скоро шест страна описивао какве све народ предности види у браку из те две перспективе, етнолог Тихомир Ђорђевић, иначе веома упућен у народна схватања и послове, тек у једном кратком пасусу спомиње и сексуалност као нешто што иде уз брак: «Најзад, жена се узима да задовољи природне потребе човекове, да му буде наслада и уживање (...). Овај разлог изгледа да, по појмовима народним, долази на последње место. У срезу Бољевачком, на пример, при женидби се 'на лепоту много не полаже'». ¹³⁾ Према томе, чак и у браку, где је испољавање сексуалности неизбежно и зато легитимно у свакој култури и епохи, становници Србије су веома уздржани и скрупулозни, далеко од сваког инсистирања на природним склоностима и праву на њихово рабљење, а камо ли јавно манифестовање. И оно што се радило, радило се тајно и обазриво у највећем броју случајева, да нико не сазна и без икаквих претеривања; другачије речено, народ је у Србији био изузетно дискретан и одмерен у погледу сваковрсног испољавања сексуалности. ¹⁴⁾ Уопштено гледано, у мору монографских или краћих радова у којима се описују живот и обичаји народа у разним деловима наше земље, одвајкада па све до дубоко у 20. век, једва да се и може наћи понеки пасус посвећен сексуалном моралу и понашању. То се има захвалити чињеници што се сексуалност, очигледно, и у Србији сматрала крајње приватном одликом која не да не трпи никакву умереност у свом испољавању на било који начин, већ се ни не уважава као некаква самостална одлика људске природе - па тако ни истраживачи народног живота нису имали прилике да се упознају са неким посебним третманом њеним. Ако ко сад помисли на Вукову збирку *Црвен бан* или на прво издање његовог *Рјечника* у коме се налази доста скарених израза ... па, можемо рећи само да су људи својој психичкој тензији, насталој у сусрету између потребе и стида, давали одушка - али искључиво у друштвено контролисаним, безбедним околностима: «Ожењени старији људи хоће се са старијом женом и нашалити, рећи штогод неприлично, али млађи људи и момци то не смеју чинити, нити чине». ¹⁵⁾

Након Другог светског рата, с продирањем у српски менталитет комунистичких идеолошких поставки и одговарајућег морала,

13) Тихомир Ђ. Ђорђевић, *Наш народни живот*, Књига друга, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1930, стр. 15.

14) На истом месту, стр. 97-105.

15) Милош Ђ. Шкарић, на истом месту

битно се померила граница између стида и бестидности у правцу ове друге, а под видом ослобођења новог, прогресивног, социјалистичког човека од стега конзервативизма и реакционарног мрачњаштва, налаз је етнолога Александре Павићевић.¹⁶⁾ Тако је нови, прогресивни човек још дететом требало да тежи ка слободи од родитеља; као младо биће - ка слободи од љубави у својим односима са супротним полом; као одрасли, подстицани су људи ка слободи од брака или, ако су у браку, слободи од везаности за жену, односно жена је тежила слободи од притиска обавеза према мужу и деци. „Дакле, на удару 'ревизије' првенствено се нашла традиционална концепција смисла и циља брачне заједнице, затим друштвена улога породице и унутарпородични односи, а паралелно са овим радило се и на разбијању табуа и норми које су се тицале схватања полног морала и односа међу половима“.¹⁷⁾ Поновићемо и овде примедбу да овакви постулати нису спецификум комунистичке идеологије већ их познаје читава савремена рационалистичка и хуманистичка цивилизација - у комунизму су они само хипертрофирани. Изван сфере владавине комунизма све је ово такође било присутно на неки начин у синтагми о људским правима и слободама. Тако, чак и ако је савремени човек у фромовском смислу слободан за нова остварења својих потенцијала, он ипак пре тога изгледа да мора да се ослободи од традиционалних моралних вредности, у било ком савременом идеолошком амбијенту живео. Јер, изгледа да на рушевинама духовних традиција почива савремени материјални прогрес: „Закључак до кога се дошло на основу анализе сакупљене грађе, а који је примењив и на нивоу глобалног друштва, је да породица више не представља 'друштво у малом', већ заједницу која се све више налази у процепу између мање или више традиционалних вредности и захтева савремене културе. У таквој, као и у ранијим ситуацијама, породица и даље представља огледало друштвене стварности, али она својим вредносним моделима све мање може да утиче и на понашање које ће изабрати њени чланови и на формирање вредносних модела глобалног друштва“.¹⁸⁾

Пошто тако лоше стоји ствар данас са традиционалним моралним вредностима те, конкретно, са приступом сексуалности,

16) Александра Б. Павићевић, *На удару идеологија - Брак, породица и полни морал и Србији у другој половини 20. века*, Српска академија наука и уметности, Етнографски институт, Посебна издања, Књига 57, Београд 2006, стр. 42-49 и даље.

17) Исто, стр. 87.

18) Исто, стр. 10.

требало би поклонити значајну пажњу опасности београдског надбискупа Станислава Хочева, коју је изнео у разговору са правником Владимиром Водинелићем, вођеним поводом проблема са спорним текстовима у предлогу Закона о забрани дискриминације. Након што је Водинелић напоменуо да закон осуђује дискриминацију по било којој основи, не само сексуалној већ, на пример, и ону изазвану нечијом ћелавошћу или ниским растом, Хочева је изнео мишљење да су такве одлике, какве је Водинелић управо споменуо, колико непроменљиве толико и етички безличне и, стога, безначајне - за разлику од сексуалности која све то никако није: «Нису све стварности једнаког етичког значења. Сви психолози признају да је хомосексуалност стварност над којом је могуће слободно одређивати стање. Зашто онда таквој стварности, коју можемо увек отворати у процесу преображаја, дати категорију идентитета»?¹⁹⁾ Па, вероватно зато што се људи, кроз свеопште присуство сексуализоване мас-медијске културе, охрабрују на то да сексуалност поставе у центар своје пажње, личне и друштвене, као основу свог укупног идентитета, како личног, психофизичког, тако и колективног, културног. Чињеница је да је људска сексуалност оптерећена великом количином симболичности, те да као таква подстиче на вишесмислено понашање и интерпретирање: она може бити окренута ка стварању потомства, али и ка остваривању и одржавању брачне или неформалне везе, затим ка телесном наслађивању, а чак може представљати и вређање или, пак, испољавање моћи, те, коначно, она материјализује различите емоције и знаковно испољава различите међуљудске односе. Ипак, међу свим тим употребама сексуалности телесно уживање је оно које је кроз човечанство и кроз историју имало далеко најмању вредност и тежину, тежећи углавном томе да представља деградацију човека на ниво недостојан његових огромних психичких и духовних могућности – а нарочито је тако у хришћанском свету. Ипак, модерна масовна култура управо инсистира на тој минорној (ест)етици телесног уживања као на доминантној људској одлици. Међутим,

19) „Србија разговара: Предлог закона о забрани дискриминације“, Политика 16. 03. 2009. <http://www.svevesti.com/?l=sr&a=128256>. „Године 1973. Америчка психијатријска асоцијација је уклонила хомосексуалност из DSM-а, списка менталних поремећаја. Године 1977. Светска здравствена организација је у своју класификацију болести и поремећаја, ICD-9, укључила хомосексуалност као болест, да би 1990. године она била уклоњена са ове листе у ICD-10 и од тада се сматра једним од облика сексуалности“, пише у чланку „Дискриминација геј-лезбејске популације“ <http://gayecho.com/common/news-print.aspx?id=7956&burl=http://www.kvirija.com/teorija.aspx%3Fid%3D7956%26grid%3D5560%26page%3D1>

и други аспекти телесности људске су потенцирани у савременој масовној култури. «Човек као телесна животиња» морала би да буде савремена кратка дефиниција људске природе, слична по форми онима које човека представљају као политичку, симболичку, религиозну и друге «животиње». Само, покушај дефинисања човека уобличеног савременом сексуализованом/соматизованом културом оваквом врстом дефиниције било би сасвим контрапродуктивно. Уместо шкакљиве појаве уједињавања супротности, која треба да истакне људску сложеност и увек присутну тензију између дате животињске телесности и задате духовљене психе, ова би дефиниција показала тоталну анимализацију ка којој је човек данас упућен кроз вредности какве проноси савремена западна, сад већ глобална, масовна култура. Њена тржишна оријентисаност не води ни најмање рачуна о људском нематеријалном потенцијалу, већ тражи најкраћи пут – а то је распламсавање чулних задовољстава – да прода своју робу. Даље се то претвара у својеврсни култ телесности чији смо сведоци свакодневно, у медијским садржајима.

Устав Републике Србије прописује, у свом члану 23, да је «људско достојанство (...) неприкосновено и сви су дужни да га поштују и штите», као и то «да свако има право на слободан развој личности, ако тиме не крши права других зајемчена Уставом».²⁰⁾ Међутим, у случају оваквог члана 21 Закона о забрани дискриминације, који иде на руку глобалном тренду соматизације и наполе сексуализације човекове природе, као и тиме озакоњеном саблажњавању и скандализовању народа, поставља се питање да ли сама држава, која прихвата такве законе, престаје да поштује људско достојанство и право на слободан развој личности и, тако између осталог, тежи кршењу сопственог Устава. А да ли бисмо смели да се усудимо да замишљамо како би изгледала пракса слободног изражавања сексуалности - чак и без некрофилије, педофилије, канибалског фетишизма, содомије ... док неповољно реаговање на то представља кршење закона.

Но, писци српског Закона о забрани дискриминације су ипак напоскон схватили где води такав члан 21, па су једним благим преформулисавањем битно променили његов смисао. У усвојеној верзији Закона о забрани дискриминације, у члану 21 пише: «Свако има право да се изјасни о својој сексуалној оријентацији, а дискри-

20) Устав Републике Србије, http://www.parlament.sr.gov.yu/content/cir/akta/akta_detalji.asp?Id=382&t=Z#

минаторско поступање због таквог изјашњавања је забрањено».²¹⁾ Велика разлика може постојати између слободног *изражавања* склоности и *изјашњавања о* њој, зато што изражавање подразумева не само вербални него још и више пластичан приказ, да кажемо иживљавање, а изјашњавање нема ту двосмисленост и односи се искључиво на говорни чин, чија су тежина и драстичност минорне у поређењу са делањем.

Остаје чињеница да опозиционе странке у Скупштини Србије сматрају закон лошим, и поред измена у његовом нацрту, из разноразних других разлога. Но, како им то пада у задатак, између осталог, да потезе власти квалификују као најгоре могуће потезе, нећемо им поверовати у потпуности - иако се на основу величине једног јединог пропуста који смо обрађивали у овом чланку са великом извесношћу може очекивати да Закон о забрани дискриминације није најпажљивије писан и да фалинки има још. Наши су законописци мислили да се угледају на земље каква је Холандија, у којима је обиље новца у развијеној буржоазији која верује у калвинистичке моралне постулате упутило развој моралности ка одговорном, свесном и самоконтролисаном појединцу, што је ама баш немогуће пресадити у српско културно поднебље и менталитет. А чак ни у Холандији не постоји законска дозвола за слободно испољавање сексуалне оријентације. Штавише, под притиском све присутнијег ислама многи Холанђани почињу да, у последњих двадесетак година, обнављају свој верски а с њим и национални идентитет, које су тако блазирано били препустили «цивилизацијски заосталом» остатку Европе.²²⁾

Члан 21 првобитног предлога Закона о забрани дискриминације био је, очигледно, сасвим довољан да анимира мноштво људи, установа и организација, покренувши високо напету расправу око неколиких крупних друштвених и антрополошких питања. Међу њима је најобухватније и најдалекосежније могло да буде оно које смо обрађивали на претходним странама. Видели смо, у грубо, каква је српска традиција у погледу полног морала и одатле проистеклог понашања, а видели смо, кроз овај пример, да тежње на-

21) Текст закона <http://forum.mojepраво.net/new/b2/blogs/blog4.php/2009/05/06/zakon-o-zabrani-diskriminacije>

22) Податке о релевантним историјским приликама у Холандији изнео је проф. др Џејмс К. Кенеди (James C. Kennedy), са Универзитета у Амстердаму, у предавању под насловом „Нација и религија“, одржаном 18. јуна 2009, у оквиру циклуса „Историја и Нација: мислити, писати, стварати“ који је организовала Фондација Хајнрих Бел (Heinrich Böll Stiftung) у Центру за културну деконтаминацију у Београду.

ших законодаваца и политичких вођа иду сасвим другим правцем, далеко од традиционалних моралних вредности особених за Србију. Питање моралног усмерења које импликује савремена глобална масова и популарна култура и које обећава утрнуће сваке аутентичне духовности и, с тим, сваке моралне вредности, постављено је дакле и код нас. Оно се поставља, с једне стране, као питање сукоба између прогреса и реакционаштва, док га друга страна поставља као питање о снази општих хуманистичких вредности укорених у миленијумској духовној традицији. Можемо га поставити и као питање националног идентитета, као питање опстанка типичних установа, обичаја и менталитета израслих у нашем специфичном тумачењу сплета максималистичких хришћанских вредности и свеprisутних људских слабости. Овога пута се традиција показала још увек за нијансу јачом у српском друштву. Али, питање је докле ће издржати такав однос снага, под притиском моде драстичне релативизације моралних вредности, која се неким од нас причињава као услов за припадање Европи.²³⁾

ЛИТЕРАТУРА

23) Веома је илустративан за нашу тему кратак филм о борби која се одвија у Сан Франциску између традиционалистичког и релативистичког сексуалног морала и њихових пратећих понашања, који се може видети на следећој интернет адреси: <http://vimeo.com/5942048>

Jelena Miljkovic-Matic

NATIONAL IDENTITY BETWEEN TRADITIONAL AND PROGRESSIVISTIC MORAL PARADIGM

Summary

In this text author analyzed the controversy regarding the Article 21 in the new Anti-Discrimination Law, which was in line for the voting procedure in the beginning of March, 2009 in Serbia. A day before the exposure of the Law in the National Assembly, the Bishop Irinej of Backa stopped the procedure of passing the Law with the objections to certain standpoints in it. The Bishop made this move on behalf of seven traditional churches and denominations being defined as the institutions of special significance in Serbia by the Law on the Churches and Religious Denominations. In this case it implies that the Bishop Irinej represented the interests of almost all believers in Serbia and not only of the members of the Serbian Orthodox Church. However, regarding this intervention, many individuals and institutions reacted with extreme intolerance, arguing that there is no place for the Church in political life. In addition to this, in complaisant reaction of the Government of Serbia to the appeal to this appeal of the Churches and dominations they detected an alleged clericalization of the state and society. However, in regard to the intervention of the churches and religious institutions, the causes for their disquiet regarding the Article 21 of new Anti-Discriminatory Law, and also for the disquiet of the supporters of initial draft of the abovementioned Law, are the most obvious reflection of the conflict between moral tradition and modernism. Both of them have been clashing over dominant position in contemporary culture in Serbia – the first one as the foundation of the structure of human society and the latter one as a strong actual trend in development of Western humanism. The controversial Article 21 approves of free declaration of sexual orientation banning every disapproving reaction to public manifestation of (any) sexuality with explanation that it is discriminatory behavior. Since the Constitution of Serbia protects dignity and free personality development, as well as the family and public morality, the abovementioned reaction of religious institutions seems to have been totally appropriate for the situation, protecting not only their believers but also all the citizens and the Constitution itself. In the end the creator of the Anti-Discriminatory Law reformulated “manifestation” of sexual orientation to “declaration” of the sexual

orientation and with this the approved manifestation of sexuality was reduced to the level of verbal act instead of initially enabled complete expression. This event underlined that there have been two strong and clashed tendencies in our society, of which one tendency inclines toward traditional patriarchal values that have had their status justified through a substantial structural and millenniums long social role, while the other, modernistic one, inclines toward evolutionary development of the society in humanistic promising but also unknown and risky directions that exclude a great part of hitherto prevailing morality precept.

Key Words: Anti-Discrimination Law, traditional churches and denominations, sexuality, patriarchal morality

Овај рад је примљен 21. јула 2009. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. септембра 2009. године.